

Colecția
Romanele Marii Uniri

© Icu Crăciun

Editura ȘCOALA ARDELEANĂ
Cluj Napoca, str. Mecanicilor nr. 48
Redacția: tel 0364 117.252; 0728.084.801
e mail: office@scoalaardeleanacluj.ro, redactie@scoalaardeleanacluj.ro
Difuzare: tel/fax 0364 117.246; 0728.084.803
e mail: difuzare@scoalaardeleanacluj.ro, esadifuzare@gmail.com
www.scoalaardeleanacluj.ro

Descrierea CIP a Bibliotecii Naționale a României

CRĂCIUN, ICU

Când vor înflori mălinii : roman / Icu Crăciun. - Cluj-Napoca : Editura

Școala Ardeleană, 2018

ISBN 978-606-797-276-4

821.135.1

Editor: Vasile George Dâncu

Tehnoredactare: Ioachim Gherman

ICU CRĂCIUN

CÂND VOR ÎNFLORI MĂLINII

roman

Cluj-Napoca, 2018

Cuprins

Capitolul 1	5
Capitolul 2	25
Capitolul 3	49
Capitolul 4	61
Capitolul 5	69
Capitolul 6	75
Capitolul 7	79
Capitolul 8	85
Capitolul 9	115
Capitolul 10	119
Capitolul 11	121
Capitolul 12	139
Capitolul 13	145
Capitolul 14	149
Capitolul 15	157
Capitolul 16	163
Capitolul 17	175
Capitolul 18	183
Capitolul 19	189
Capitolul 20	193
Capitolul 21	195
Capitolul 22	201
Capitolul 23	205
Capitolul 24	207
Capitolul 25	213
Capitolul 26	217
Capitolul 27	221
Capitolul 28	235

Capitolul 29.....	249
Capitolul 30.....	295
Capitolul 31.....	301
Capitolul 32.....	321
Capitolul 33.....	327
Capitolul 34.....	339
Capitolul 35.....	357
Capitolul 36.....	365
Capitolul 37.....	369
Capitolul 38.....	375
Capitolul 39.....	379
Capitolul 40.....	383
Capitolul 41.....	387
Capitolul 42.....	391
Capitolul 43.....	397
Capitolul 44.....	411
Capitolul 45.....	417

Autorul mulțumește următorilor:

- d-lui profesor Sever Ursa, director al Muzeului „Cuibul visurilor” din comuna Maieru, județul Bistrița-Năsăud, care mi-a pus la dispoziție „Jurnalul din copilărie și adolescență” (manuscris, vol. I) al fostului deținut politic Emil Boșca-Mălin, dar și alte documente legate de viața acestuia;

- d-lui profesor Toader Berende și d-lui inginer Damaschin Berende, nepoți de-ai lui Emil Boșca-Mălin, care mi-au dat spre consultare manuscrisul „Note de lectură. Memorii, Jurnal de lectură”, de Emil Boșca Mălin, vol. II;

- d-lui inginer Viluț Cărbune, autorul ediției „Emil Boșca-Mălin – Restituiri”, Ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013, cel care a studiat la C. N. S. A. S. cele 17 dosare confiscate de securitate din creația lui Emil Boșca-Mălin (circa 6500 de pagini) și 6 dosare de urmărire, relatându-mi ce conține fiecare;

- rudelor mai apropiate ale lui Emil Boșca-Mălin: Toader Berende, Ioana Pop Buia, Damaschin Pop Buia, Laura Berende, dr. Login Berende, Onița Dumitru, Alexandru Scridonesi, Emil Scridonesi, Ica Cimuca;

- d-nei Ana Blandiana și soțului domniei sale, regretatul Romulus Rusan, cei care au înființat Memorialul Victimelor Comunismului și al Rezistenței de la Sighet, Memorial ce ar trebui vizitat nu numai de români, ci și de celelalte nații de pe acest pământ.

Capitolul 1

Despre autor

Data și locul nașterii: 3 decembrie 1951, Maieru, jud. Bistrița-Năsăud

Genul frecventat: prozator, dramaturg, critic și istoric literar

Studii: U.B.B., filologie, română-engleză

Debut absolut: 1972, în cotidianul *Ecoul* cu schița *Eu director, el director*

Debut editorial: *În căutarea Graalului* (publicistică literară, 2003)

Alte volume: *În spatele călărețului* (roman, 2005), *Întoarcerea la clasici* (publicistică literară, 2007), *Izbăvirea prin cultură* (publicistică literară, 2008), *Pești și parașute* (roman, 2008), *Scrieri incomode* (publicistică literară, 2008), *Mitingul* (proză scurtă, 2009), *Gânduri pentru prieteni* (reflecții și reflexii, 2009), *Povestiri cu personaje dubioase* (proză scurtă, 2011), *Teatru pentru toate vârstele* (teatru, 2011), *Gradele de comparație* (roman, 2013), *Pantofii* (antologie de proză scurtă, 2013), *Împreună* (publicistică literară, 2014), *Omul cu inelarul retezat* (roman, 2014), *Autori măiereni* (antologie, coautor, 2015), *Revanșa* (roman, 2016), *Scurtmetraje. Vistorii* (proză scurtă, 2016) *In brevis* (publicistică literară, 2017).

A colaborat la periodicele: *România literară*, *Apostrof*, *Vatra*, *Cronica*, *Minerva*, *Mișcarea literară*, *Revista ilustrată*, *Zestrea*, *Mesagerul literar și artistic*, *Răsunetul cultural*, *Cuibul visurilor*, *Cadran*, *Mărturii culturale* etc.

A editat și îngrijit: *Scrisori de pe front*, de Octavian Hodoroga, ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2007 și *In Honorem Emil Boșca-Mălin (1913-2013)* – comunicări, ed. Eikon, Cluj-Napoca, 2013.

Este redactor-șef al revistei „Cuibul visurilor” și redactor al publicației „Răsunetul cultural”.

Este vicepreședinte al Societății Scriitorilor din Bistrița-Năsăud și membru al Uniunii Scriitorilor din România, Filiala Cluj.

Mă numesc Emil Boșca-Mălin și sunt originar din satul Maieru, județul Bistrița-Năsăud, din nordul provinciei Transilvania a fostului Imperiu Austro-Ungar, provincie care la 1 Decembrie 1918 s-a unit cu țara-mamă, România. M-am născut în 14 octombrie 1913, cu doi ani înainte ca Regatul României să declare război Austro-Ungariei, și am plecat neîmpăcat „din lumea asta deșartă și înșelătoare” – cum s-a exprimat la înmormântarea mea preotul Drăgan, cu tonul său blajin și plin de evlavie – în 1 decembrie 1976, în timpul regimului comunist al lui Nicolae Ceaușescu. Am trăit 63 de ani și, iată, s-au adunat 37 de ani de la decesul meu, iar eu nu-mi găsesc liniștea nici acum. Înainte de a muri, m-am amăgit cu gândul că odată trecut în această lume, memoria mi se va șterge, dar, cel puțin în cazul meu, nu este așa. Nu știu pentru ceilalți. După ce ai ajuns aici, îți amintești despre lucruri pe care le făceai și la doi ani. Indiscutabil, povara amintirii este foarte grea. Unele răni ale sufletului nu se vindecă, rămân deschise, oricâtă vreme ar trece; memoria sufletului nu mă lasă, chiar dacă am înghițit multă apă din Lethe, râul uitării, pur și simplu nu mă pot desprinde de trecut. Deși, în timpul vieții mele, nu mi-a făcut plăcere să vorbesc despre mine, chiar mi-a displicut, acum nu-mi pasă cum voi fi etichetat, neavând de gând să tolerez multe lucruri. Nu vreau să țin nimic pentru mine, căci, între timp, mi-am însușit cuvintele lui Montesquieu: „Patria îmi poate cere să mor pentru ea, nu are dreptul să-mi ceară să mint!” Așadar, gândurile mele latente se vor decanta mai la vale chiar dacă vor fi descrise în tonuri mai puțin echilibrate. N-am fost un martor pasiv al condiției umane, am făcut efectiv parte din acea

multime nevoită să se zbată pentru a supraviețui într-o perioadă total nefavorabilă. La activul meu, am văzut destule, așa că nimic nu mă mai impresionează. Sunt călit, cum se zice: trecut prin ciur și dârmon, nu mă sperie absolut nimic. Dați-mi voie să vă dau și un sfat: nu vă mai frământați atâta căutând răspunsul la veșnica întrebare cu privire la existența vieții după moarte. Există viață de apoi, dragii mei, dovada cea mai elocventă este că, iată, am venit să depun eu mărturie pentru acest lucru. Da, vă pot confirma că sufletul este chiriașul temporar al trupului. Subliniez, chit că spun un truism: sufletul este nemuritor, iar trupul efemer. Primind dezlegare de la Cel de Sus, întrucât am lăsat deoparte resentimentele, am adunat prea multe în mine ca să nu le spun, să mă despovărez, luându-mi ca martori pe cei de altădată, care pot să confirme sau să infirme cele relatate mai la vale. Sper să vă intereseze, deși eu nu intenționez să vă țin în tensiune cu nostalgiile mele și să dați cât mai repede pagină după pagină ca să ajungeți cât mai rapid la final. Nu vreau să vânez laude și nu urmăresc nici un fel de interese, astea toate – după cum bine știți – sunt trecătoare. Nu mă interesează că se va spune că am alunecat spre didacticism sau tezism anost. Condeii mei atâta s-a priceput. Da, sunt subiectiv pentru că aici sunt exprimate gândurile mele și nu ale altcuiva. Fiind dezlegat de păcate de preoții Drăgan și Bolog, vreau să vă rețin atenția în primul rând asupra cauzei morții mele și mă bucur că am găsit omul care să noteze cât mai fidel cele povestite. Dacă veți socoti de cuviință că, după primele 5-10 pagini, nu merită să continuați, puneți-o deoparte și găsiți-vă altceva mai folositor de făcut. N-are rost să vă pierdeți timpul doar că v-a băgat-o cineva pe gât. Oricum, eu sper că vorbele mele vor ajunge la cine trebuie.

Din capul locului precizez că, la data nașterii mele, 1913, Transilvania făcea parte din Imperiul Austro-Ungar, și nu mă feresc să spun că patria mea și a tuturor românilor din această zonă, cu bune, cu rele, a fost acest imperiu până am împlinit vârsta de cinci ani. În anul respectiv, – după cum m-am interesat

mai târziu – marile puteri, dar și Turcia, au cerut statelor balcanice să încheie o pace, dar bulgarii nu s-au învoit decât dacă vor căpăta Adrianopolul, astfel că la data de 4 februarie a reînceput războiul în Balcani cu Serbia, Grecia și Muntenegru de o parte, și Bulgaria de altă parte. În schimbul neutralității, Regatului României i s-a promis Silistra la conferința preliminară de la Petersburg. România, care mobilizase 600000 de rezerviști, a intrat de-abia în luna iulie în Bulgaria pentru a obține Turtucaia, Dobricul și Balicul, într-un cuvânt Cadrilaterul. Când au văzut că românii ajunseseră la 50 de kilometri de Sofia, bulgarii au acceptat Pacea de la București, spre necazul diplomației ungare. Tot acum, în dieta maghiară s-a votat sufragiul universal, lege care a avut multe hibe. Mult mai târziu, tata mi-a povestit că în lunile mai, iunie și iulie a plouat întruna, până și aerul era umed, au fost ruperi de nori în toată partea de nord a Ardealului unde au fost inundate sute de sate, s-au rupt poduri de cale ferată, iar pe Valea Someșului trenul Ilva Mică-Rodna Veche, inaugurat în 19 noiembrie 1909, n-a circulat timp de două săptămâni. „Culturile agricole au fost foarte afectate” au scris și gazetele. De-a lungul râurilor mari suprafețe cultivate au fost distruse. Peste tot au fost pagube. Sinistrații au fost evacuați și găzduiți în școli sau la familii cu dare de mână, care le-au oferit adăpost și hrană, unii, care au rămas închiși în case, au trăit din rezerve, multora le-au fost inundate pivnițele și beciurile, drumurile au fost impracticabile, căile de comunicație întrerupte, telegraful nu funcționa, tifosul bătea la ușa oamenilor. În unele părți, apa a pătruns în case, holdele de grâu și clăile de fân au putrezit sub ape. Oile s-au îmbolnăvit de vărsat, iar cornutele de boala de unghii și de gură, că aveau limbile albastre. În orice caz a fost un an catastrofal, mălailul nu s-a copt, dar și unde s-a copt a fost insuficient pentru populație, doar fânul a fost din abundență, iar prețul vitelor a fost convenabil. Povestea izbucnirii războiului din anul următor este lungă și complicată. Ți-ar fi trebuit o noapte întreagă s-o auzi depănată amănunțit de unchiul meu. Mai întâi trebuie spus

că diplomații români de la București au cerut autorităților maghiare să intre în tratative cu naționalitățile din Ungaria, în speță cu românii. Partidul Național Român a cerut să se dea o lege stabilă a naționalităților, dar opoziția ungurească, în frunte cu Andrașy, Appony, Kossuth și alții au cerut locuitorilor din comunele maghiare să protesteze și să nu se dea această lege. Răsfoind presa vremii am aflat că în data de 23 februarie 1914 niște necunoscuți au trimis din Cernăuți un pachet-capcană pentru episcopul greco-catolic de Haydu-Dorog, iar când acesta a fost desfăcut a izbucnit o explozie atât de puternică încât toți cei aflați în chilia reședinței episcopale, respectiv vicarul, secretarul și un avocat au murit, episcopul scăpând pentru că se afla în altă chilie. Presa maghiară a pus acest atentat în cărcă românilor, apoi a rutenilor schismatici, dar, până la urmă, s-a dovedit că atentatorii au fost doi ruși basarabeni: Kutuzov și Kirilev, care nu au fost prinși niciodată. În luna martie au început tratativele între deputații Partidului Național Român și cei din Ungaria, în frunte cu ministrul Tisza Istvan; din păcate, nu s-a ajuns la nicio înțelegere. În acest an, Albania, pentru care n-aveai de ce să râvnești la bogățiile ei, deoarece era săracă aidoma unui individ cu nădragii cârpiți în fund, a devenit stat independent sub principele german Wied, nepot al reginei Elisabeta din România. În 14 iunie, țarul Rusiei, împreună cu familia sa, a venit în România, fiind primit de regele Carol I la Constanța, presa făcând speculații că se pune la cale căsătoria prințului Carol cu o fiică a țarului. Întrucât arhiducele Francisc Ferdinand a condus niște manevre armate în Bosnia-Herțegovina (provincii anexate Imperiului în 1908, când s-a căzut la pace și s-au plătit Turciei 52 de milioane de coroane ca despăgubiri pentru drepturile avute asupra lor), s-a gândit să-l viziteze pe magistratul orașului Sarajevo, dar, pe drum, ziua în amiaza mare, în data de 28 iunie 1914, a fost atacat cu o bombă, însă nu a fost rănit, de-abia la o cotitură, este împușcat mortal împreună cu soția sa, Sofia, de niște asasini sârbi plătiți, în frunte cu Gavrilă Princip, care au fost prinși. A fost mare jale în

toată Austro-Ungaria, care a protestat vehement contra guvernului sârb de la acea vreme. Răspunsul din partea sârbilor nu a satisfăcut guvernul austro-ungar, mai cu seamă că a întârziat aproape o lună, până în 26 iulie, la ora 6 după-masă. Ca urmare a acestui răspuns, au fost rupte relațiile diplomatice cu Serbia, iar ambasadorul Giesel a părăsit în grabă Belgradul. În cărțile de istorie s-a scris că acesta a fost pretextul izbucnirii războiului, dar eu cred că a fost și o chestiune legată de orgoliul politicianilor, suficient cât lumea să-și iasă din țâțâni. În fine, în aceeași seară s-a declarat mobilizare parțială, fiind chemați la arme rezerviștii, iar glotașii (infanteriștii) au fost avizați să nu se îndepărteze de case. În 28 iulie, la granița cu Serbia erau adunați circa 800000 de ostași. A doua zi, Germania a declarat că va susține Austro-Ungaria și i-a cerut Marii Britanii garanție neutralitatea în cazul unui război generalizat. Tot în 29 iulie, Rusia a declarat și ea mobilizare parțială a armatei, anunțând că se va alătura Serbiei; în aceste condiții, Germania s-a aliat cu Austro-Ungaria. În 31 iulie, Franța, Rusia și Turcia au trecut la mobilizare generală, iar Marea Britanie a cerut Germaniei asigurări privind respectarea neutralității Belgiei. Ziua de 1 august nu trebuie uitată: Germania a declarat război Rusiei, iar Marea Britanie a promis Franței că va împiedica flota germană să atace porturile franceze. În 4 august, Germania nu a respectat acordul și a declarat război împotriva Belgiei, traversând această țară până la granița franceză. În situația aceasta, Marea Britanie a declarat mobilizare generală și a emis un ultimatum Berlinului care a expirat la miezul nopții, astfel că Germania și Marea Britanie au devenit adversari. În Austro-Ungaria, din care făcea parte și Transilvania, s-a declarat mobilizarea generală tot în 1 august pentru cei până la 42 de ani, iar în ziua de 30 august au plecat cu trenul majoritatea bărbaților din satele de pe Valea Someșului, paznici ai hotarelor imperiului. Casele s-au umplut de supărare, pământul a rămas nelucrat, iar bucatele și banii lipseau cu desăvârșire. Franța, Anglia, Belgia, Muntenegru au declarat război Germaniei, care se aliașe cu Austro-Ungaria. Un

alt amănunt care merită consemnat este că Germania a declarat război Rusiei, întrucât aceasta s-a dovedit a fi duplicitară, „cu curul în două luntii” s-a exprimat unchiul Dumitru, iar Japonia s-a alăturat Rusiei. Nemții i-au zdrobit pe belgieni la Lutich și Namuz, iar pe francezi și englezi la Mallhansen, Metz, Verdun și S. Guind. O parte din armata germană și austro-maghiară era masată la granița cu Polonia și Galiția, până la hotarul cu România, care încă își păstra neutralitatea. În 6 august, Austro-Ungaria a declarat război Rusiei, Serbia Germaniei, Franța Austro-Ungariei, iar în 10 august Anglia a declarat, la rândul ei, război Austro-Ungariei, pentru ca la sfârșitul lunii august să intre în război și Japonia împotriva Germaniei.

De teama rușilor, pe la Pasul Rotunda, la vreo 25 de kilometri de satul meu, au început să se retragă în mare grabă hergheliile de cai din Bucovina istorică; trei zile și trei nopți s-au scurs prin Maieru zeci de herghelii, răscolind drumul cu copitele lor neîngrijite și lăsând în urmă un colb înecăcios. Armata austro-ungară, în care luptau și măierenii mei, a obținut victorii împotriva sârbilor la Saluna-Lesnica, Vilojevo și Plevje. „Pe la mijlocul lui septembrie, dis-de-dimineată, ne-am trezit cu un zgomot infernal: mii de infanteriști, dotați cu muniție, se îndreptau în coloane dezlănate spre Bucovina, peste pasul Rotunda, aproape de muntele Preluci, unde măierenii își vărau câte o turmă de 800-1000 de oi” istorisea unchiul meu. „Alertată de hărmălaia de-afară, lumea ieșise ciorchine la garduri să-i urmărească cu ochii aprinși de curiozitate. Mărșăluiau prăfuiți, obosiți, însetați și ruși de foame, cu foile de cort în bandulieră, cu privirea sumbră și neîncrezătoare că n-o să se mai întoarcă vii înapoi, iar comandanții nu le dădeau voie să facă vreun popas. Vreo 5-6, care încheiau batalionul, într-o costumație neadecvată, erau desculți, având călcăiele însângerate și cu bocancii pe umeri, alții cu etichete învelite în cârpe, legate cu curele, și cu vestoanele descheiate. La prima ochire se deslușea oboseala și nesomnul din privirile lor triste”. „Câteva neveste mai gureșe au ieșit în întâmpinarea lor și i-au servit din mers cu

apă și pâine” mi-a povestit bunul când am ajuns să pricep mersul vremurilor. „Tânu” – cum îi zicea fratele meu mai mic bunului dinspre mama – avea o minte ascuțită și făcea niște speculații subtile de se minunau toți dascălii și preoții satului, și ei mari tâlcuitori ai Evangheliei; buna era o femeie fără carte, dar harnică și cu o inimă de aur. În zilele acelea – povestea el – s-au făcut noi recrutări cu cei născuți între anii 1892-1895, recruții urmând să se prezinte la Bistrița. Satul era părăsit și pustiu în proporție de 75%. Au rămas femeile, copiii și bătrânii, cu frica-n sân. Temătoare de Dumnezeu, mama și-a pus nădejdea în El și se ruga seară de seară să nu fie mobilizat și tata. Ce-o să se facă ea cu noi, cum se va descurca singură? Dacă, doamne, ferește! nu se va întoarce de pe front, ori va primi scrisoare că a fost îngropat în cutare loc, pe câmpul de luptă, cum au primit deja unele neveste ori mame îndurerate? Apoi, s-a auzit că muscalii au intrat în Cernăuți, iar locuitorii, fugăriți din urmă, se îndreptau spre pasul Rotunda, urmând să treacă și pe la noi. La Rodna, Cârlibaba și Iacobenii se făceau șanțuri de apărare și se tăia pădurea ca să încurce înaintarea rusnacilor. În zilele de 12 și 20 septembrie au trecut prin sat câteva trupe de glotași secui cu obraji nerași, ruși de oboseală, și s-au îndreptat spre Bucovina, lăsând un nor de colb în urmă. S-au dat și câteva ordine de stare de război: să nu se tragă clopotele la nicio biserică din sate aflate la granița cu Bucovina, după ora 7, seara, să nu se circule pe drum, nu aveai voie să umbli cu lampă noaptea, iar ferestrele să fie acoperite. Vestea că rușii sunt tot mai aproape de Maieru s-a lătit până dincolo de noi. Numărul ostașilor care mergeau spre granița imperiului se mărea în fiecare zi. În 5 octombrie comănduirea dăduse dispoziție ca toți cărașii care aveau trăsura să se prezinte la Cârlibaba, Iacobenii sau Dorna; cei cu coșuri năvăși, neînvățați la trăsură, au rămas acasă. În aceeași zi s-a răspândit zvonul că s-au ivit deja patrile rusești pe la Borșa, Telciu și Romuli, iar glotașii noștri s-ar fi refugiat în Salva. A doua zi, panica s-a răspândit în întreg satul. Negustorii de la Șanț și

Rodna și-au închis prăvăliile și se grăbeau cu bruma de calabălăc în spate spre satele de la câmpie. Nu prinseseră trenul de la prânz și o porniseră pe jos cu gând să se refugieze undeva, oriunde numai să nu dea ochii cu rușii. Au lăsat în grija unui vecin în vârstă casa și vitele din grajd cu gând că vor reveni cât de repede vor putea. Căruțașii cu costuși cu zăbala-n gură cereau câte 200 de coroane să te ducă până la Bistrița. Câțiva au plătit și atâta, deși prețul era exorbitant de mare; în mod obișnuit, drumul cu o trăsură te costa în jur de 20 de coroane și dura cam 3 ceasuri și jumătate. În aer plutea ceva trist, rău prevestitor. Pe la primării, școli și biserici, amplexații, directorii și preoții adunau arhivele cu dosarele și le îndesau în saci cu gând să le ascundă undeva. Peste tot se auzeau plânsete și tânguiri, urmate de schimburi de injurii; ceea ce omul adunase o viață întreagă se putea duce pe apa sâmbetei într-un ceas. Sub presiunea fricii, oamenii, înspăimântați, și-au împachetat doar haine ca să nu piară de frig și ceva merinde. Pe crestele munților ninge, deja Ineu se albise, iar mai jos, la poale, ploua des, cu stropi reci, de jneapăn, care te pătrundeau până în măduva oaselor. Frunzele pomilor păliseră de frig, tufele de zmeură erau opărite de mult de brumă, toporașii stăteau zgribuliți și supărați în grădinițe în așteptarea primilor fulgi de nea. Unii consăteni au refuzat să plece, fie ce-o fi – își ziceau – rămânem, doar nu suntem înarmați, suntem pașnici, nu facem rău nimănui. Printre ei, și familia mea, care a cărat alimentele și vitele în Arinete, deși locația era foarte aproape de drumul principal, pietruit, singurul inconvenient era Someșul și malul abrupt ce trebuia urcat pieptiș ca să se ajungă la casa noastră din câmp. „Nutreț avem, bucate avem, om trăi cumva” zicea mama cu vocea sugrumată. Într-adevăr, fusese o vară bună pentru ogoare și pășuni, iar toamna nebănuită de roditoare. Au fost și ploii îndestulătoare cu fulgere scăpate de Sfântul Ilie ca niște funii albe pe cerul întunecat, și călduri dogoritoare, exact ce le trebuie porumbului, grâului și ovăzului ca să bucure gospodarii, în plus, ierburile au fost grase, iar otava s-a cosit și de trei ori. Era

noiembrie și bruma încă nu căzuse în ciuda norilor pufoși iviți din toate părțile pe cerul mohorât. Cei rămași acasă au reușit să adune recolta, stând pe câmpuri până începea să se așterne răcoarea nopții; nimic nu a rămas nestrâns; ce-i drept, a existat și o rețea de solidaritate care a fost ca o mângâiere nevăzută din partea Celui de Sus. Și-au îngropat o parte din provizii în pivnițe ori și-au scos podelele din cămări, au făcut gropi și le-au ascuns acolo, apoi au podit la loc. De ce să se bucure de avutul lor niște consăteni ticăloși care se ascunseseră prin poduri sau prin pădurile din împrejurimile satului, deși printre ei se aflau și oameni de bună credință; nu puteai să-i bagi pe toți în aceeași oală, dovadă că nu s-au semnalizat cazuri de spargere sau de vandalism. Alții, ca noi, care au avut vaci cu lapte și case-n câmp, și-au adăpostit familia acolo, până va trece și valul acesta peste ei. Apoi a venit vestea că și la Bistrița s-a bătut toba să fugă cine poate. Preoții noștri, Ieronim Groze și Iulian Ciorba, se rugau, alături de poporeni rămași, zi și noapte în fața altarului pentru izbăvirea necazurilor din sat și ne sfătuiau. „Cu păstori cinstiți și buni turma nu se risipește” s-a exprimat finul nostru Adrian Cobzaș. Ei ne-au dat curaj în tot acest răstimp. Seara, mergeam cu mama la „Paraclis” și ne rugam în biserică cu mult patos să ne ferească Dumnezeu de ceasul cel rău, să avem sănătate și liniște, neținând cont că baierile norilor se dezlegau foarte des și ploaia se dezlănțuia în ropote. În cinci minute eram uzi leocă. Alimentele s-au scumpit foarte mult. Un pui mărișor costa 6 coroane, cam cât câștiga un bărbat într-o zi, iar boii cei mai scumpi se apropiau de 4000, pentru noi n-a fost atât de greu pentru că aveam făină de coleșă, dar și făină de grâu din care mama frământa în fiecare sâmbătă și făcea pâini în cuptor.

Culmea a fost că, începând cu data de 7 octombrie, o parte din cei plecați la Bistrița a început, pe neașteptate, să se reîntoarce, întrucât s-a adeverit că dușmanul nu era atât de aproape pe cât am crezut noi. Poșta funcționa greu, dar unchiul a aflat din ziare că în 10 octombrie a murit regele României,

Carol I. Povestea că a fost mare plângere și pierdere pentru Regatul României, dar și pentru Europa, întrucât însăși marile puteri din Europa îi apreciaseră înțelepciunea.

În Maieru, întrucât caii fuseseră rechiziționați înaintea, „temporar” s-a exprimat notarul, autoritățile au rânduit ca 40 de care trase de boi, cu stăpânii lor cu tot, să fie puse la dispozițiune pentru scopuri militare, în special pentru transportarea bucătăriilor de campanie, și așa au ajuns în Galiția, de unde s-au retras la începutul lui decembrie la Iacobenii. Pe firul Văii Caselor se prinseră chiciura și promoroaca; s-au făcut rechiziții până și de furaje și de așternuturi de pat, iar din unele sate s-au luat clopotele și duse la topit pentru a se face din ele muniție de război. A fost o iarnă foarte grea. Vântul spulberase omătul de pe pământul înghețat, iar gheața îngreunase mersul vitelor, care lunecaseră mai să se schilodească. Viforita era gata să te sufle din picioare. Din cauza ceții grozave, nu se vedea pe o distanță mai mare de 5 metri. Școlarii din clasele mici nu au mers la școală, se zicea că de-abia la sfârșitul lui noiembrie va începe școala. Unchiul a citit în gazetă că în 2 decembrie, pe un ger năprasnic și vizibilitate zero, armata imperiului nostru a cucerit Belgradul, iar Turcia încă se bătea cu Rusia. Apoi a venit vestea că la Șanț a sosit o mulțime de ostași din armata imperiului, glotași unguri și români de prin părțile Brașovului, care au fost cazați la școală și în casele sătenilor. Satul fusese întesat de militari austro-ungari și germani, dar și de prizonieri ruși, repartizați în gospodăriile oamenilor care aveau obligația să-i întrețină și să-i păzească. Toată suflarea fusese pusă în mișcare. În 22 octombrie au mărșăluit de voie, părăsindu-și cadenta cazonă, prin Maieru, spre Cărlibaba, circa 4000 de suflete de ostași blazați, oameni de rând de pe alte meleaguri, unii pedestri, cu mantalele lungi până-n pământ și vestoanele deschiate la cel puțin doi nasturi, alții călări, cu caii la pas, probabil ofițeri, cu șube îmblănite, ca la manevre, fără să încetinească, dar mai triști și mai speriați, și au luat cu ei și pe cei încartiruiți în satul Șanț, care au primit ținută nouă și puști

noi. „Unde mergeți?” întreba câte o nevestă mai gureșă, făcându-și curaj. „Nu știm”, ridica câte unul nepăsător din umeri. Doar unuia i-a sărit țandăra și a strigat încruntat: „La război, femeie, crezi că mergem la nuntă ori la o paradă militară?!” Câteva mame cătrănite, care aveau fiii recruți, începuseră să plângă de ți se rupea inima. Se gândeau zi și noapte la ei, rugându-se să-i aducă Dumnezeu chiar și ciungi, șchiopi, orbi, surzi, numai să fie vii. În cărțile trimise acasă scriau despre morți carbonizați sau sfârtecați, despre răniți cu carnea sfâșiată sau despre militari cu măruntaiele scoase, încât, îngroziți, când le citeau scrisorile li se făcea părul măciucă. În urma lor, timp de o zi și o noapte, au trecut care cu muniții și cai cu puști pe oblâncuri, fruntea coloanei era în Șanț, iar capătul, în Anieș, satul aparținător Maierului, pe o distanță de 14 kilometri. La noi, circula zvonul că bătălia decisivă cu trupele rusești amplasate la granița cu Bucovina se va da la pasul Rotunda, mai cu seamă că sute de săteni din Rodna, Șanț și Valea Mare, ultima așezare din partea de miazănoapte a județului, au fost duși să sape șanțuri și cazemate și să taie cetini pentru camuflajul tunurilor, iar alte sute de căruțe au cărat drot spinos pentru întărirea și bararea trecătorilor. Aprovizionarea cu muniție și alimente se făcea tot cu ajutorul cailor. Apa se aducea în câte un butoi mare, de lemn, așezat pe o trăsurică pe două roți, trasă de o gloabă deșelată, aidoma cazanelor imense de dezinfectat textile. Ambulanțele aveau patru târgi, ca niște paturi suprapuse, în care gemeau răniții ca din gură de șarpe. În zilele acelea, mii de evrei din Bucovina și Galiția, care cu trăsuri trase de niște cai reformați, costelivi, răpciugoși, gloabe bătrâne și aproape oarbe, cu mic, cu mare, care pe jos cu bocceluțe legate de grumaz cu lucrurile cele mai prețioase, adunate în grabă, au trecut cu inima grea prin satul nostru, îndreptându-se spre o direcție necunoscută. Seriozitatea impenetrabilă de pe chipurile lor împietrite te dezarma. Curând aveau să li se alăture și români numai să nu-i găsească rușii. Povesteau că însuși Repta, mitropolitul Cernăuțului, însoțit de un sobor de preoți în